

ANETA TOMCZAK*

DREWNIANE „SERCE MIASTA” W SIEDMIU NOWYCH BICIACH

THE WOODEN "HEART OF TOWN" WITH SEVEN NEW BEATS

Streszczenie

W artykule przedstawiono terytorialną formę ochrony zabytków, którą objęto zespół zabudowy drewnianej pochodzącej z początku XIX w., zlokalizowany w centrum Zgierza, w województwie łódzkim. Racjonalnie zaplanowany, umieszczony centralnie w strukturze miasta, zespół urbanistyczny stanowi świadectwo osadnictwa sukienicznego w Polsce z epoki industrialnej. Powstanie na tym terenie parku kulturowego było impulsem do działań planistycznych w skali całego terenu oraz do działań budowlanych obejmujących poszczególne budynki zespołu. Rezultatem działań było opracowanie Planu Ochrony Parku, wykonanie waloryzacji struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz sprecyzowanie wytycznych do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. W strukturze miasta zrekonstruowano jeden dom tkacza, zrewaloryzowano dwa domy, a dla kolejnych czterech budynków drewnianych przygotowano program projektowo-finansowy zakładający remonty i translokację. Za cel przyjęto ochronę istniejącej, historycznej struktury w centrum miasta poprzez jej świadome ożywienie społeczne i odnowę gospodarczą.

Słowa kluczowe: park kulturowy, zabudowa drewniana

Abstract

This article presents a territorial form of monument preservation encompassing the complex of wooden buildings, which dates back to the beginning of the 19th century. It is located in the centre of the city of Zgierz (Łódź Voivodeship). Rationally planned, centrally located within the city structure, this urban complex is an evidence of the textile settlement in Poland of the industrial period. The opening of the cultural park in Zgierz provided a strong impetus for planning activities for the entire location and construction work to individual structures of the complex. This resulted in the preparation of the Security Plan of the Park, indexation of the functional and spatial structure as well as defining the guidelines of the local land development plan. Changes in the city structure included the reconstruction of a weavers' house and restoration of two houses. Four other buildings were put through the design-financial programme involving renovations and translocation. The protection of the historical city structure by the conscious revival of the social and economic layers was chosen as a target.

Keywords: cultural park, wooden buildings

* Mgr inż. arch. Aneta Tomczak, Instytut Architektury i Urbanistyki, Wydział Architektury i Inżynierii Środowiska, Politechnika Łódzka; Pracownia Planowania Przestrzennego Architekci T. Brzozowska, A. Tomczak Sp.P. w Łodzi.

Bijące niegdyś jednostajnym rytmem trzydziestu czterech¹ drewnianych uderzeń serce miasta Zgierza² ma szansę bić ponownie. Miasto, które swoją historię zaczęło w XIII w., a rozkwit przeżyło na początku XIX w., w chwili obecnej jest na etapie powolnego podnoszenia się z głębokiego stanu uśpienia. Na strukturę przestrzenną miasta, która jest jego największą historyczną wartością, składa się kilkadziesiąt parterowych budynków drewnianych, nazywanych domami tkaczy, zachowanych w różnym stanie³. Drewnianych domów systematycznie ubywa. Długotrwały brak zainteresowania władz miasta ich stanem oraz fakt, że większość z nich nie posiada prawowitych właścicieli, spowodował szybkie znikanie tego rodzaju zabudowy z pejzażu architektonicznego Zgierza. Obecnie zaistniały możliwości prawne, a coraz częściej pojawiają się możliwości finansowe, które pozwalają na bardziej optymistyczne spojrzenie na przyszłość architektury, stanowiącej o tożsamości i odrębności miasta. Nie ma w Polsce drugiego takiego miejsca, które mogłoby poszczycić się rodowodem z epoki industrialnej, trzydziestoma czterema obiektami drewnianej architektury mieszkaniowej o niezmienionych od XIX w. cechach oraz ulicami o wybrukowanych nawierzchniach.

Dnia 30 grudnia 2003 r. w części Nowego Miasta w Zgierzu, na podstawie Uchwały Rady Miejskiej wprowadzono formę ochrony w postaci Parku Kulturowego⁴, nazwanego Miastem Tkaczy. Celem powołania parku była ochrona istniejącej, historycznej struktury miasta przez jej świadome ożywienie społeczne i odnowę gospodarczą, a rezultatem docelowa rewaloryzacja istniejących domów drewnianych. Dalsze działania mające na celu rewitalizację stworzonej specjalnej przestrzeni w mieście będą polegały na współpracy społecznej, planowaniu w skali całego terenu oraz realizacji i finansowaniu poszczególnych działań inwestycyjnych.

Pierwszym krokiem w partycypacji społecznej na drodze zaktywizowania w podejmowaniu decyzji rewitalizacyjnych było, przeprowadzone w 2004 r. przez Towarzystwo Opieki Kultury Miasta Zgierza, spotkanie z mieszkańcami części miasta objętej Parkiem Kulturowym w ramach programu BALKON. Zakładał on współudział mieszkańców w procesie rewaloryzacji poszczególnych obiektów za pośrednictwem Powiatowego Urzędu Pracy i Urzędu Miejskiego. Pomysł realnego włączenia mieszkańców w proces odnowy nie doczekał się, niestety, realizacji. Zabrakło chęci ze strony administracji samorządowej oraz środków finansowych na przeprowadzenie procesu rewitalizacji. Środki pojawiły się dopiero w 2005 r., kiedy to miasto pozyskało pieniądze z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Projekt na rewitalizację strefy śródmiejskiej zakładał m.in. przywrócenie do użytku publicznego trzech domów drewnianych na terenie Miasta Tkaczy. Środki gwarantowały pokrycie 75% kosztów inwestycyjnych całego projektu.

Obecnie jesteśmy świadkami dokonania się trzech pierwszych bić serca Nowego Miasta po wiekowej przerwie. W jednym z domów (przy ul. ks. S. Rembowskiego 17) zakończono już remont (choć zakres zachowania historycznego charakteru i autentyzmu architektury rodzi wiele wątpliwości⁵). W domach przy ul. Narutowicza 10 i 29 trwają prace remontowe. Kolejnych czterech bić doświadczymy na przełomie lat 2009/2010. Drugi bowiem program, zatytułowany „Rewitalizacja i rozwój historycznego kompleksu architektury drewnianej miasta Zgierza”, zakłada renowację i konserwację kolejnych 4 domów tkackich (remont jednego domu i translokację trzech budynków drewnianych na teren parku) oraz odtworzenie XIX-wiecznego charakteru ulic Narutowicza i ks. S. Rembowskiego [4]. W pierwszym domu zaplanowano utworzenie pierwszego w Polsce Centrum Konserwacji Drewna, zajmującego się m.in. promowaniem skutecznych metod ochrony zabytków drewnianych (z zastosowaniem starych metod obróbki drewna oraz prowadzeniem doradztwa i informacji społecznej w tym zakresie). W drugim i trzecim budynku powstanie siedziba jednostki zarządzającej Parkiem Kulturowym i „Muzeum Miejsca”⁶, którego zadaniem będzie zogniskowanie zainteresowania społecznego wokół tworzenia i funkcjonowania parku, co wspomagać będzie jego obecność w lokalnej i regionalnej sieci atrakcji kulturalnych i turystycznych. Czwarty dom tkacza otrzyma funkcję Domu Turysty z siedzibą Lokalnej Organizacji Turystycznej i Punktu Informacji Kulturalnej.

Miasto na realizację powyższych projektów, wystąpiło o dofinansowanie w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego⁷. Obecnie (czerwiec 2008 r.) projekt znalazł się na ósmym miejscu w Polsce, pokonując kilkadziesiąt innych aplikacji i jest rekomendowany przez Ministerstwo Kultury RP do wsparcia finansowego w ramach II naboru wniosków do priorytetu 3MFEOG i NMF [1].

Miasto Zgierz w planowanych przekształceniach przestrzennych czerpie z doświadczeń miasta Roros⁸ w Norwegii, które ma duże sukcesy w rewitalizacji obszaru zabudowy postindustrialnej oraz w renowacji zabytkowej architektury drewnianej. Partnerami w działaniach są również Fundacja Naukowa SINTEF z Trondheim oraz Uniwersytet Techniczny w Trondheim. Partnerem polskim jest Katedra Fizyki Budowli i Materiałów Budowlanych Politechniki Łódzkiej, która wykona badania fizykochemiczne właściwości historycznych elementów budynków drewnianych w czasie ich translokacji, co umożliwi rzeczywiste uratowanie drewnianej zabudowy.

Podstawą kształtowania przestrzeni w obecnie obowiązującym prawodawstwie polskim jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Miasto Zgierz wykonało prace analityczne będące podstawą do waloryzacji struktury funkcjonalno-przestrzennej do ustaleń planu [2]. Wynikiem tych prac jest planistyczny podział przestrzeni w Nowym Mieście z następującą hierarchią elementów:

- struktura przestrzenna wymagająca ochrony prawnej,
- struktura wymagająca ochrony przestrzeni,
- struktura wymagająca uporządkowania przestrzennego,
- struktura wymagająca wprowadzenia nowych elementów i sposobów zagospodarowania.

Podjęte badania wskazały na konieczność korekty granic parku⁹ oraz potrzebę opracowania szczegółowego programu, obejmującego ochronę detalu architektonicznego i przestrzeni o charakterze publicznym. Kolejnym opracowaniem planistycznym był Plan Ochrony Parku Kulturowego Miasto Tkaczy¹⁰, który określił strefowanie przestrzeni i dokonał waloryzacji treści historycznych i przestrzennych [3]. Dla każdej ze stref wytyczono kierunki działań w zakresie ochrony istniejącego zainwestowania i historycznych podziałów, możliwości lokalizacji nowej zabudowy oraz współpracy ze służbami konserwatorskimi przy realizacji planowanych inwestycji. Plan określił dezyderaty w odniesieniu do poszczególnych elementów i miejsc podlegających konserwacji, ochronie i różnym formom dostępności. W wyniku zestawienia analiz funkcjonalno-przestrzennych z programami określającymi funkcję tkanki miejskiej o wartościach historycznych określonych w planie ochrony sprecyzowano szczegółowe wytyczne do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Działania władz miasta na terenie XIX-wiecznego Nowego Miasta „o kamiennym bruku wśród drewnianych domów rękodzielników” powinny wynikać z długoterminowego programu. W procesie rewitalizacji Miasta Tkaczy należy wyznaczyć dezyderaty mające na celu ożywienie społeczno-gospodarcze. Park powinien funkcjonować na podstawie przyjętego i koordynowanego przez samorząd lokalny programu działań, określając wieloletni proces przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych. Program „ochrony i rozwoju” parku w rękach kompetentnych miłośników lokalnej tradycji budowlanej stanowiłby gwarancję dobrych inwestycji w krajobrazie kulturowym. Umożliwiłoby to realizację zadań krok po kroku i udzieliło odpowiedzi na pytanie, który z trzydziestu czterech drewnianych budynków architektury z XIX w. objętych ochroną w Mieście Tkaczy będzie kolejnym wyzwaniem w procesie rewitalizacji?

Miasto, którego serce bije jedynie siedmioma biciami w historycznej tkance, musi zadbać o to, by nie popaść w arytmie. Program działania musi gwarantować wysoką jakość przestrzeni publicznych oraz zakładać sukcesywną odnowę całych nieruchomości. Tylko wtedy rewitalizację Miasta Tkaczy w Zgierzu będzie można nazwać procesem kompleksowych zmian z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego. Forma ochrony w postaci Parku Kulturowego ma u podstaw dbałość o kształtowanie przestrzeni zgodnie z zasadami sztuki konserwatorskiej. Ma również wskazać drogę dla przyszłych inwestorów. Dwie ulice, objęte tą formą ochrony – ul. Narutowicza i ul. Rembowskiego w Nowym Mieście Zgierza – dorównują

skala, architekturą i klimatem miejsca ulicom Kjerkgata i Bergmannsgata we wspomnianym już norweskim mieście Roros. Oba miasta mają zamknięty rozdział historii przemysłowej – Zgierz na początku XX w., Roros w 1977 r. Roros jest wpisane na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO. Zgierz powoli i coraz odważniej wdraża proces rewitalizacji.

Czy kiedyś polski, włókienniczy, racjonalnie zaplanowany, umieszczony centralnie w strukturze miasta zespół urbanistyczny w Zgierzu, będący świadectwem fali XIX-wiecznego osadnictwa sukienniczego w Polsce, znajdzie się obok Roros na liście UNESCO i będzie miejscem odwiedzanym co roku przez tysiące turystów?

Przypisy

- ¹ W centrum miasta Zgierza przy dwóch ulicach historycznego Nowego Miasta istnieją trzydzieści cztery drewniane domy tkackie powstałe w latach 20. XIX stulecia. Dwadzieścia jeden z nich objętych jest terytorialną formą ochrony w postaci Parku Kulturowego.
- ² Miasto Zgierz, graniczące od południa z Łodzią, lokowane w XIII w., przeżyło swój rozwój gospodarczy na początku XIX w. W 1821 r. między przedstawicielami Królestwa Polskiego a nowymi mieszkańcami miasta podpisano tzw. umowę zgierską, która regulowała sprawy osadnictwa i zapewniała imigrantom, przeważnie fachowcom (takim jak: tkacze, farbiarze, wykańczacze), liczne przywileje. Każdy z przybyłych otrzymywał nieodpłatnie działkę (o wielkości 0,5 morgi chełmińskiej na budowę domu i 1,5 morgi na realizację ogrodu), na której miał obowiązek wybudowania domu według „rysunku” rządowego w ciągu dwóch lat. Dzięki temu na ok. 300 nowo rozparcelowanych działkach uzyskano jednolitość zabudowy. Powstało tzw. Nowe Miasto [5].
- ³ W końcu XIX w. było na terenie miasta 200 domów tkackich; do 1945 r. – 150, 1989 r. – 80, w 2004 r. – jedynie 45, z czego kilkanaście w stanie śmierci technicznej.
- ⁴ Park Kulturowy ma na celu ochronę krajobrazu kulturowego, w którym zlokalizowane są zabytki nieruchome charakterystyczne dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Forma ochrony ustanowiona jest na podstawie art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z dnia 17 września 2003 r. Nr 162, poz. 1568).
- ⁵ Wątpliwości autorki budzą np.: szerokość desek użytych do oszalowania budynku, detal, kolorystyka stolarki okiennej (intensywnie czerwona) czy brak udokumentowanych historycznie okiennic.
- ⁶ Muzeum Miejsca ma być miejscem multimedialnej prezentacji obszaru i historii miejsca oraz procesów rewitalizacji terenów otwartych i budynków. Prezentacja ma na celu pokazanie zmiany sposobu myślenia o zabytkach drewnianych w mieście.
- ⁷ Mechanizm Finansowy w ramach projektu zakłada realizację inwestycji z zakresu: rewitalizacji, modernizacji, renowacji, konserwacji i adaptacji na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych.
- ⁸ Miasto Roros (zlokalizowane w centralnej Norwegii) zostało wpisane w 1984 r. na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO. Obecnie tysiące turystów zwiedzają drewniane, mieszkalne zabudowania miasta oraz historyczną kopalnię miedzi wraz z całym kompleksem jej przetwórstwa.
- ⁹ Potrzeba korekty granic Parku Kulturowego Miasta Tkaczy wynika głównie z uszanowania struktury własności, istniejącego zainwestowania przestrzennego, uwzględnienia wartościowych form zielonych.
- ¹⁰ Plan ochrony Parku Kulturowego Miasta Tkaczy w Zgierzu opracowany został w 2007 r. przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Łodzi.

"The heart" of Zgierz of 34 wooden¹, once regular, heartbeats has a chance to start beating again². The city, which came into existence in the 13th century and was thriving at the beginning of 19th century, is now slowly arousing from a deep sleep. The spatial structure of the city, which is its greatest historical

value, consists of a few dozen one-storey wooden buildings characterized by various degrees of preservation³ called weavers' houses. The number of wooden houses is decreasing year by year. Because of a long term lack of interest in the condition of the buildings on the part of the city authorities and the fact that most of them do not have lawful owners, the buildings are quickly disappearing from Zgierz's architectural landscape. Currently some legal opportunities have appeared and some financial opportunities are arising more and more frequently, which allows a more optimistic view on the future of architecture which determines the city's independence and identity. There is no other place in Poland which could boast the industrial age origins, 34 wooden residential buildings with unchanged 19th century features and cobbled streets.

On 30th December, 2003 a preservation strategy in the form of the Cultural Park⁴ named the City of Weavers in Zgierz's Nowe Miasto was introduced in accordance with a resolution of the City Council. The park was opened to protect the historical city structure by the conscious revival of the social and economic layers, and revalorization of the wooden buildings was chosen as a target. Further actions aiming at revival of the allocated city area will be based on social cooperation, planning for the entire location, and realisation as well as financing individual investments.

The first step in involving the participation of the society by way of activating the process of making revitalization decisions was taken by the Society for Culture Protection in Zgierz as part of the BALKON programme in 2004. It involved meetings with the residents of the area of the cultural park. It assumed the cooperation of citizens in the process of revalorisation of individual buildings through the agency of the County Employment Office and the City Hall. However, the idea of involving the residents in the process of restoration has not been realised. It was due to a lack of finances to carry out the revitalization process and willingness from the local government administration.

Finances came only in 2005 when the city raised money from the European Regional Development Fund as part of the Integrated Regional Development Operational Program. The project entitled "Revitalisation of the town centre area (...)" anticipated among other things restoration of 3 wooden houses located within the "City of Weavers" for public use. The finances guaranteed covering 75 percent of the investment cost of the entire project.

Today we can witness the first 3 heartbeats of Nowe Miasto after a century long stoppage. Restoration of the house located at 17 Rembowski Street has been already finished, however, the preservation of its historic character and authenticity of architecture is disputable⁵. The houses at 10 and 29 Narutowicza Street are still in the process of reconstruction. The next four heartbeats will take place between 2009 and 2010. The second programme entitled "Revitalisation and development of the historical complex of wooden architecture in Zgierz" anticipates renovation and conservation of further 4 weavers' houses (revitalisation of one house and translocation of 4 houses to the park) and reconstruction of a 19th century character of Narutowicza and ks. S. Dembowski Streets [4]. The first Wood Conservation Centre in Poland was planned to be located in the first house. It would deal with consultancy, social information in this field and promotion of successful methods for preservation of wooden artefacts with the use of old methods for wood treatment. The seat of the unit administering the cultural park with Museum of the Place⁶ will be situated in the second and the third building. Its tasks will include focusing social attention on construction and functioning of the park, which will enhance its promotion among local cultural and tourist attractions. The fourth house will function as a Tourist House providing residence for the Local Tourist Organization and Cultural Information Centre.

The city appealed for subsidies from the EEA Financial Mechanism and Norwegian Financial Mechanism to raise money for the realisation of the above-mentioned objectives. Currently (June 2008) the project is ranked eighth in Poland (winning over a few dozen other applicants), and it is recommended by the Ministry of Culture for subsidising in the second call for proposal within the priority area No. 3 of the EEA Financial Mechanism and Norwegian Financial Mechanism⁷ [1].

The city of Zgierz draws on the experience of the city of Roros⁸ in Norway, which had a considerable success in revitalisation of the post-industrial buildings and in renovation of historical wooden pieces of architecture. The research organisation SINTEF of Trondheim and the Technical University of Trondheim also supports all the actions. The Department of Building Physics and Building Materials of the Technical University of Łódź is a Polish partner which will carry out physical and chemistry examinations of characteristics wooden building elements during translocation enabling preservation of the wooden buildings.

According to the Polish legislation the local plan of the spatial development is crucial as far as spatial development is concerned. The city of Zgierz performed analytical work providing base for valorisation of the functional and spatial structure for the plan [2]. It resulted in preparation of the planning division of the area in Nowe Miasto with the following hierarchy:

- spatial structure requiring legal protection,
- structure requiring spatial protection,
- structure requiring spatial organization,
- structure requiring introduction of new elements and methods for development.

Those studies showed the necessity of corrections of the park boundaries⁹ and necessity of preparing a detailed programme involving protection of architectonic details and public space. Another planning study – the Plan for Miasto Tkaczy¹⁰ Culture Park Protection defined the zoning of the space indicating historical and spatial content. [3] Each zone was provided with guidelines concerning: protection of the existing buildings and historical divisions, possible location of new buildings, and cooperation with conservation organizations on realisation of the planned investments. The plan determined demands dealing with individual elements and places to be conserved, protected and made available on different levels. As a result of the comparison of the functional and spatial analysis with programmes defining function of the city structure involving its historical values determined in the protection plan the detailed guidelines for the local spatial development plan were specified.

Actions of the city authorities within 19th century Nowe Miasto with cobbles between wooden houses of craftsmen" should result from the long-term programme. Requests aimed at social and economic revival should be determined during the social-economic revitalisation of the City of Weavers. The park should function based on a programme dealing with long-term spatial, technical, social and economic actions established and coordinated by the local government. The programme for "development and protection" in the hands of competent local tradition enthusiast would guarantee good investments in the cultural landscape. It would make realisation of the tasks step by step possible and tell which of the 34 protected wooden 19th century buildings will be the next challenge in the process of revitalisation.

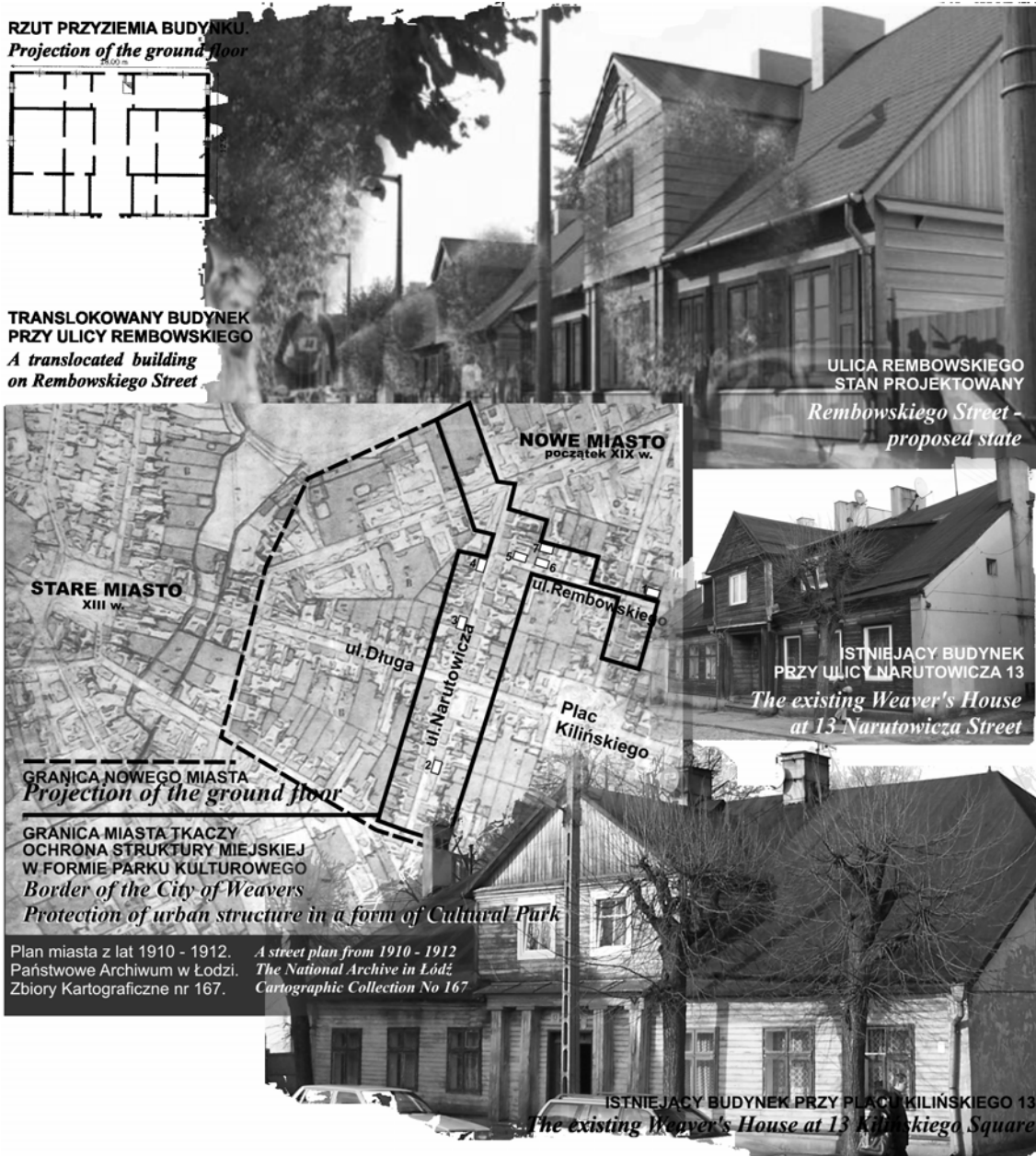
The city with heart beating with only 7 heartbeats in the historical tissue must pay attention in order to avoid an architectural arrhythmia. The programme must guarantee the high quality of social space and must assume successive renovation of the entire buildings. Only then the revitalisation of the City of Weavers can be regarded as complex change making use of the cultural heritage. The spatial development following the rules of the renovation trade is crucial in the preservation strategy in a form of the cultural park. Also, it should point the way for future investors. The architecture and climate of Narutowicza and Rembowski Street subjected to this preservation strategy equal the architecture and climate of Kjerkgata and Bergmannsgata streets in the above mentioned Norwegian city of Roros. Both cities closed their industrial chapter – Zgierz at the beginning of the 20th century; Roros in 1977. Roros is a UNESCO World Heritage Site; Zgierz slowly but more and more courageously implements the process of revitalisation. Could Polish, rationally planned, centrally located within the city structure urban complex in Zgierz, an evidence of textile settlement influx in the 19th century be a UNESCO World Heritage Site alongside Roros and a place visited every year by thousands of tourists?

Endnotes

- ¹ There are 34 wooden buildings called weavers' houses located at two historical streets of Nowe Miasto in the centre of the city of Zgierz. They came into existence in the twenties of 19th century. The territorial preservation strategy in the form of the Cultural Park encompass protection 21 of 34 weavers' houses.
- ² The city of Zgierz bordering on the South with Łódź was founded in the 13th century. The economy of the city was thriving at the beginning of the 19th century. The Agreement of Zgierz between the representatives of the Kingdom of Poland and new residents of the city was signed in 1821. It dealt with issues concerning settlement giving many rights to the immigrants (mostly craftsmen such as weavers, dyers, tailors). Each settler was given a piece of land for free (with a size of ca 0,7 acre) to build a house and 2,1 acre to plant a garden. The house must have been built in accordance with the top-down plans within 2 years. Thus the uniformity of building development was achieved. So called Nowe Miasto came into existence [5].
- ³ At the end of the 19th century there were 200 weavers' houses in the city; to 1945 – 50, in 1989 – 80, in 2004 only 45 including dozen or so qualified as technically dead.
- ⁴ The cultural park is aimed at preservation of the cultural landscape with its historical monuments typical of the local settlement and building tradition. The preservation strategy is established pursuant to the article 7 of the Act of 23 July 2003 on Historical Monuments Care and Protection (Journal of Laws of 17 September 2003 No. 162 No 162, item 1569 with later amendments).
- ⁵ Questionable elements according to the author e.g: width of boards used to plank the building, detail, colour of the window frames – intensively red, lack of historically proved shutters.
- ⁶ Museum of the Place – is meant to house a multimedia presentation of the local history and the process of the revitalisation. The presentation is to show a change in a way of thinking about wooden historical monuments in the city.
- ⁷ The financial mechanism of the project anticipates investments including: revitalisation, modernisation, renovation, conservation and adaptation for historical objects and complexes.
- ⁸ Roros located in central Norway is a UNESCO World Heritage Site. Nowadays thousands of tourists explore copper mines, and wooden, historical, residential buildings.
- ⁹ The need for relocation of the boundaries of the City of Weavers is due to the reasons arising from the existing spatial investment and valuable urban greenery.
- ¹⁰ Edited by the Local Heritage Board of Łódź in 2007.

Bibliografia – Bibliography

- [1] *Memorandum of understanding wdrażania Norweskiego Mechanizmu Finansowego ustanowionego pomiędzy Królestwem Norwegii a Wspólnotą Europejską o Norweskim Mechanizmie Finansowym na okres 2004–2009* (http://www.mk.gov.pl/eog/wazne_dokumenty – odczyt z maja 2008 r.).
- [2] *Materiały analityczne dla struktury funkcjonalno-przestrzennej „Miasta Tkaczy” w Zgierzu*, Pracownia Planowania Przestrzennego Architekti T. Brzozowska, A. Tomczak Sp.P. w Łodzi, maj 2008.
- [3] *Plan Ochrony dla Parku Kulturowego „Miasto Tkaczy” w Zgierzu*, oprac. przez ROBiDZ w Łodzi, Łódź, kwiecień 2007.
- [4] *Projekt Rewitalizacja i rozwój historycznego kompleksu architektury drewnianej miasta Zgierza*, (http://www.ingenis.pl/images/Prezentacja_Zgierz.pdf – odczyt z maja 2008 r.)
- [5] *Zgierz. Dzieje miasta do 1988 roku*, M. A d a m c z e w s k i (red.), Zarząd Miasta Zgierza, Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego w Łodzi, Towarzystwo Przyjaciół Zgierza, Łódź–Zgierz 1995.

II. 1. Drewniane serce miasta Zgierza objęte formą ochrony w postaci parku kulturowego

III. 1. The wooden heart of the city of Zgierz subjected to the protection strategy in a form of the cultural park